

Jan van Riebeeck in sy eie woorde

Inhoud - Desember 1651 en Januarie 1652

Ons begin hierdie maand met ons eerste uitgawe van ons splinternuwe nuusbrieff: "Jan van Riebeeck in sy eie woorde: Uitgawe 1". Hierdie gratis nuusbrieff, deur Iplic Education, gee jou 'n terugblik, presies 370 jaar gelede, na die woorde in die daaglikse joernaal van Jan van Riebeeck. Geniet dit, stuur dit gerus aan ander en verwys jou vriende. As jy die Engelse weergawe verkies, versoek jou kopie [hier](#).

Alles van die beste,
Rian Maartens (Uitvoerende Redakteur)

Hierdie nuusbrieff is 'n uittreksel uit:

DAGHREGISTER, gehoude by den opperkoopman(a) Jan Anthonisz. van Riebeeck, vertrocken per de schepen *Drommedaris*, *Reijger* ende *Goede Hoop*(b) voor opperhoofd naer Cabo de boà Esperance, in dienst van de Generale Vereenighde Nederlantsche G'octroyeerde Oostindische Comp. uijt Texel, van de Camer Amsterdam(c).

Wie was Jan van Riebeeck en wat is the bron? Sien gedetailleerde inleiding [hier](#)

14 – 30 Desember 1651

In't schip den *Drommedaris*

Eindnoten:

- Toe Jan van Riebeeck in 1647 uit die Kompanjiesdiens ontslaan is, het hy reeds tot die rang van 'Koopman' geklim. Sy benoeming tot Kommandeur van die Kaapse verversingspos het vir hom die rang van 'Koopman en Opperhoofd' meegebring, en hiermee is dan toe ook die salaris van 'n 'Opperkoopman' aan hom toegeken. Sien Godée Molsbergen: *Jan van Riebeeck*, p. 72.
- Van Riebeeck se bekende vlootjie. Die *Drommedaris*, die grootste van die drie skepe, was die vlagskip, waarop die Kommandeur self gevaar het. Dit was 'n skip van ongeveer 200 ton, en, ofskoon onbeduidend klein volgens ons hedendaagse maatstawwe, is dit in die middel van die sewentiende eeu as 'n boot van redelike grootte beskou. Die *Reijger*, 'n fluitskip, was heelwat kleiner; die *Goede Hoop*, 'n jag, was weer veel kleiner as die *Reijger*. Sien bv. Leipoldt: *Jan van Riebeeck - a Biographical Study*, p. 98; Oosthoek's *Encyclopaedie*, VI, p. 593; en Kuipers' *Encyclopaedisch Woordenboek*, II, p. 676.
- Die Nederlandse Oos-Indiese Kompanjie was in ses 'kamers' georganiseer (t.w. Amsterdam, Seeland, Rotterdam, Delft, Hoorn en Enkhuizen), waarvan Amsterdam verreweg die grootste en rykste was. Vgl. die oktrooi (Artt. 1 en 2) van die Kompanjie by Cornelis Cau: *Groot Placaet-Boeck vervattende de Placaten, Ordonnantien ende Edicten van de Doorluchtige, Hoogh Mog. Heeren Staten Generael etc.*, I, p. 530. Sien ook Klerk de Reus: *Geschiedtlicher Ueberblick der administrativen, rechtlichen und finanziellen Entwicklung der niederländisch-ostindischen Compagnie* (Verhandelingen van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, Deel XLVII, 3de Stuk), pp. 19-26. Texel was die hawe vanwaar die skepe van die kamer Amsterdam gewoonlik na Oos-Indië vertrek het.

Opsomming:

- Van Riebeeck se vertrek vanaf Amsterdam
- Besoek van Direkteurs Roch and De Lange
- Van Riebeeck se adjunk aangestel
- Aankoms te Texel
- Vertrek van die vloot
- Pernambuo handelaar teëgekom
- Mediterreense en Lissabon vlote
- Krankheid van die *Drommedaris*

*Adij*², 14^{en} do., omtrent 2 uijren na den middagh, ongestadigh, buyigh, regenachtigh weder ende de wint westelijck sijnde, is gemelten Riebeeck met sijn familie uijt de stadt Amsterdam vertrocken, hebbende alvooren ten clocke elff uijren sijn laetste afscheijt genomen van de E.³ Heeren Bewinthebberen^(d) soo op de reeckencamer als in het slagthuijs der voorsz.⁴ Camere⁵ ende quam

1. Die berus in die Rijksarchief in Den Haag en word gevind in die(beginnende met 1653), geklassificeer onder (beginnende met no. 3966, folio 26).
2. Ital. *addi, a di*, op die dag, die....(voor 'n datum).
3. Gewone afkorting van *Edele* of *Edelheyt* (*Edelheden*); *Haer E.* dus *Haer Edelen* of *Edelheden*.
4. Dikwels voorkomende afkorting van *voorschreven* (soms *versz.* vir *verschreven* in dieselfde betekenis van: voorgenoemde).
5. nl. die Kamer van Amsterdam, die belangrikste van die ses Kamers waaruit die Nederlandse Oos-Indiese Kompanjie saamgestel was. 'Het oudste gedeelte van het "Oost-Indisch Huys" (thans Oude Hoogstraat 24) werd genoemd het "Slagthuis"; oorspronkelijk was dit het Stads-Bushuis (d.w.s. wapenhuis, arsenaal. - D.B.B.)..... Bij de verbouwing in 1634 is sprake dat de rekenmeesters een ruimte in het midden tot hun beschikking krijgen. De "Heeren van de Rekenkamer" hadden dus een eigen vertrek.' (Mededeling van die Gemeente-archivaris van Amsterdam).

den 16^{en} do., in de Balgh⁶ aen 't schip den *Drommedaris* aen boort, naedat 's Maendaeghs te vooren in de volle vergaderinge der welgemelte Heeren Bewinthebberen ter presentie van alle de schippers, Claes Both, Reijnier Egbertsz., Davit de Coninck ende Jan Hooghsaet, sijn demissie⁷ hadde becomen ende bevel gecregen om op 't schip den *Drommedaris* de vlagge ende 't commando te voeren over de affgaende schepen, volgens extract van resolutie den 4^{en} December bij hooghgedachte vergaderinge der welgenoemde Heeren Bewinthebberen daerover genomen^(e) ende denselven Riebeeck door de gecommiteerde Heeren Bewinthebberen, Rogh ende de Lange, in Texel naegesonden ende ter hant gestelt.

Sondagh, 17^{en} do. voer gemelten Riebeeck aen 't schip den *Walvis* bij d' Heeren Roch ende de Lange,^(f) Haer E. voordraegende dat den hovenier, Hendrick Boom^(g), abusivelijck op ons schip was gecomen ende dat wijlieden noch van water off bier voor de reijs niet versien en waren⁸.

Weijnich tijts daernae wederom gekeert sijnde, coomen voorsz. Heeren selffs aen⁺ den *Drommedaris*, welcke den hovenier, ten behoeve van sijn familie, een camerken

+26v

6. Vaargeul tussen Wieringen en Texel.
7. afvaartbevel of, soos dit in die *Daghregister* dikwels heet: 'affscheyt'.
8. nog nie van water of bier vir die reis voorsien was nie.

ordonneerden te maecken, voorbij de bottelerije¹, nae 'twelcke Hare E., eenige verdere ordre gestelt ende gegeven hebbende, wederom zijn vertrocken.

18en do., schoon weder met een Zuijdelijcke wint. Cregen een lichter² aen boort, daer schipper op was Jacob Gerritsz., met verscheyde provisien ende branthout voor de reijs, cajuijt³ ende dagelijksch gebruik, dat desen dagh noch altemalen overgenomen ende wel ontfangen is, behalven een ancker brandewijn, volgens advijs per missive aen d' Heeren Bewinthebberen tot Amsterdam gesonden, gelijk bij de copie in ons brieffboeck can naegesien worden.

19en do., wint als voren met hard weder. Bracht ons d' E. Heer Roch op de middagh, 't weer wat bedaert sijnde, de doos met pampieren^{4(h)} aen boort, neffens de monsterrolle van 't volck.

20en do., smorgens fraij, bequaem weder, 't luchjen als boven. Deden den lose⁵ monsteringe ende bevonden ons volck compleet ende accorderende, behalven een jongen die sonder kennisse van Bewinthebberen aen boort gecomen was ende daeromme weder weghsonden.

Op dato quam d' E. Heer Rogh wederom aen boort, medebrengende extract uijt de resolutie van den 4en deser by de E. Heeren Bewinthebberen ter Camere van Amsterdam genomen⁽ⁱ⁾, ten eijnde voorsz. Riebeeck op den *Drommedaris* de vlagge voeren ende 't commando hebben soude over de affgaende⁶ schepen, nevens originele missive ende ordre^(j) van deselve Camer, dat bij desselfs afflijvigheijt⁷ den schipper Davit de Coninck in zijn plaetse als opperhoofd aen de Caep soude verblijven.

Omtrent de middagh (de lootslieden⁸ aen boort wesende) sijn met een Suijelijcken⁺ wint uijt de Balgh onder zeijl gegaen nae Texel, daer wy Gode loff des avonts^{*27} nevens den *Reyger* op 9 vadem wel ten ancker quamen.

21 do., schoon weder met een soet coeltjen⁹ uijtten Zuyen.

22 do., idem met stilten. Desen verleden nacht was het jacht de *Goede Hoop* uyt de Balgh mede by ons in Texel ten ancker gecomen, ende hebben den schipper, Symon Turver, van 't jacht aen ons boort gecomen synde, toegetelt 50 Ra.¹⁰ van achten in spetie¹¹, tot nodige verversinge t' employeeren, volgens ordre van d' E. Heeren Bewinthebberen, waarvan receptisse¹² aen Riebeeck gepasseert ende reeckeninge te doen belooft heeft.

's Avonts begond¹³ een cleyn luchtjen te wayen uytten N. Oosten.

1. Provisiekamer, spens.
2. vaartuig met weinig diepgang om provisie, water, ens. aan te voer.
3. offisiereverblyf.
4. nl. die instruksies vir die reis.
5. voorlopige.
6. vertrekkende.
7. d.w.s. in geval van die afsterwe van Van Riebeeck.
8. In die teks staan *lootsl.* Dit kan opgelos word as *lootslieden* of *-luyden*. Die vorme *lieden* en *luyden* kom albei voor.
9. fris wind.
10. Afkorting van *Realen*. 'n *Reaal van achten* was 8 *schellingen* werd, 'n *schelling* 6 *stuyvers*, dus ongeveer 4s. 6d.
11. in muntvorm, waarskynlik silwer.
12. ontvangsbewys, kwitansie.
13. Vir *begon* 't of *begont* met 'n epentetiese dentaal, soos dikwels in die *Daghregister*. Vgl. Afr. *oond*, *genant*.

23 *do.*, 's morgens stil ende 't luchtjen Oostelyck. Op den dagh¹ labbertjens² coelende is de ganssche vloote coopvaerdyschepen uyt Texel onder zeyl gegaen, ende sommige in zee geraeckt, doch veele moeten binnen blyven ende ankeren.

Op den middagh quaemen d' E. Heeren Roch ende de Lange aen boort, onse laetste demissie ende ordre gevende, om metten eersten³ (de lootslyden aen boort crygende) onder ons drien, namentlyck den *Drommedaris*, *Reyger* ende *Hope* in zee te lopen, sonder na⁴ den *Walvis*, ofte *Oliphant* te wachten^(k), alsoo deselve, vermits 't magere⁵ water niet uyt de Balgh, veel min nevens ons, tot leetwesen buyten coste⁶ comen.

's Nachts cregen noch een lichter met diverse provisien over.

Sondagh, 24 *do.*, 's morgens de wint Oostelyck ende de lootsman aen boort crygende, syn wy omtrent de middagh in den name des Heeren met den *Drommedaris*, *Reyger* ende *Hoope* in compagnie van een seer groote vlote coopvaerdyschepen onder seijl gegaen, ende des avonts een uyr nae sontsonderganck, Gode loff, alle geluckelyck buyten Texel in zee geraeckt, als wanneer onsen cours S.West ende S.W. ten Z. aen^{*} stelden nae de Hooffden⁷.

Kersdagh, 25 *do.*, de wint noch al oostelijck, somtijts ½ streeckjen nae 't Zuilen ^{*27v} ende altemets sooveel na 't Noorden, fris doorcoelende⁸, gisten van 't Texel aff geseilt te hebben met een S. west behouden cours 26 mijlen⁹ ende te wesen tusschen de Polder¹⁰ ende 't Gom¹¹, daer 't tegen den avont met de gansche vloot onder de wint¹² lieten leggen ende de ganschen nacht bijhielden, tussen de 20 ende 30 vadem, off ende aen¹³, om buijten prijckel van de Vlaemsche banken¹⁴ te blijven.

26 *do.*, wint als voren, doch slapjens. Was de gansche vloot vrij¹⁵ van den anderen verspreyt, alsmede de fluijt den *Reijger* ende 't jacht de *Goede Hoope* van ons affge-

1. *op den dag*, oordag, later op die dag (WNT, d.w.s. *Woordenboek der Nederlandsche Taal*, III, 2213, onder *δ*). Herhaaldelik by Van Riebeeck. In dié betekenis vandag ongebruiklik.
2. *saggies*, floutjies. Die adv. *labbertjens* nie in WNT nie. Die adj. *labber* kom dikwels by v.R. voor.
3. *metten eersten*, so gou as moontlik, met die eerste geleentheid.
4. *op* in teenswoordige Ndl. *Wachten na, nae, naer* is gebruiklik in 17de-eeuse Ndl.
5. lae.
6. Verlede tyd van *cunnen*, *connen*.
7. Die Hoofde in die Nou van Calais.
8. flink waaiende; 'n 'coelte' is 'n taamlieke sterk wind. *Aencoelen* beteken: opsteek, sterker begin waai, Fr. *fraîchir*, Eng. *freshen*.
9. 'n Hollandse myl was nominaal 2000 roede, 'n roede 12 voet, sodat 'n Hollandse myl ongeveer 8000 tree, of sowat 4½ Engelse myl was. Dikwels is die Hollandse myl gereken as 'n uur gaans.
10. In *Paskaart van de Noordzee* van Pieter Goos (ed. 1676) word aangegee: 't *clif Polderteenoer Goeyng* (kyk volgende nota). *Polder* en *Goeyng* is albei sandbanke, ten ooste van Duins (Eng. Downs). *Clif*, *klif* beteken: steilte, bodemverheffing (ook in die see). Kyk WNT, s.v. *klif* (I).
11. 'Gom, *Goem* is de oude Holl. naam van de Goodwin Sands, welke de reede van Duins aan de O.-zijde begrenzen' (*Tresoor der Zee- en Landreizen*, bewerk deur D. Sepp, in die werke van die Linschoten-Vereeniging, s.v. *Goem*). Damsteegt: *Nieuwe Spiegel der Zeevaart*, bls. 182, gee allerlei vorme van die Eng. *Goodwin* in Ndl. tekste, o.a. *Goem*, *Goeyng*, *Go(e)dinck*, *Godingen*, *Goych*. Ons kan ons die ontwikkeling min of meer as volg voorstel: *Goodwin* > *Goewin* > *Goewem* > *Goem* enersyds en *Goodwin* > *Goeding(en)* > *Go(e)dinck* > *Goeyng*, *Goeyng* > *Goych* andersyds.
12. *onder de wint*, met die wind van die walkant.
13. *off ende aen*, heen en weer - om op dieselfde hoogte te bly.
14. sandbanke teenoor die Vlaamse kus.
15. taamliek, nogal. Word dikwels so gebruik in die *Daghregister*.

raeckt, werdende op den dag heel stil, sulcx dat niet sonder¹ advanceerden; echter sagen omtrent middagh den hoeck van Calis², die wij tegen den avont S.S. west ende oock S.W. ten Westen 4 à 5 mijlen van ons peijlden, gissende met een Zuijtwestencours 'tsedert gister niet boven 10 mijlen gevordert te zijn.

Savonts noch al stillekens, prajden³ een Farnambocqs-vaerder⁴, die onse compagnie versocht, ende seijde een glas verleden⁵ de fluijt ende 't jacht voornoemt (onder de menichte van schepen halff verdwaelt sijnde) aen stuijboort van ons gesien had.

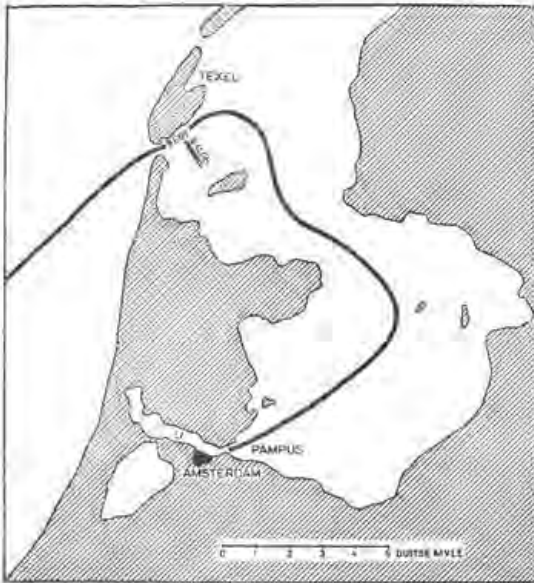
Omtrent 4 glazen in d' eerste wacht⁶ cregen een luchtjen uijten N.N.westen, waermede, Gode loff, in de hondewacht de Hooffden passeerden.

27 *do.*, smorgens de wint N.N.west fris doorcoelende, hadden de fluijt ende 't jacht weder in lij⁷ aen backboort bij ons, ende prajden 't jacht, welck last gaven d'opperhoofden van den *Reijger* te gaen seggen dat maecken soude op ons te⁺ passen ende bij ons te blijven; steeckende de boijers⁸ ende Rouaensvaeders⁹.⁺²⁸ in groote meenichte na de France cust, ende wij West ten Zuijen ende W.S.W. onder 't opper¹⁰ 2 à 2½ mijl van de cust van Engelant heen; insgelijcks mede de gansche Straetse¹¹ ende Lixboase¹² vlote die malkanderen inwachteden, gaende wijlieden onsen gangh, passeerende met goede voorspoet smiddaghs den hoeck van Bevesier¹³, ende snachts in de eerste wacht 't eijlant Wight met moij weder ende betogen lucht.

28 *do.*, de wint noordelijck met redelijcke voortgangh; sagen smorgens geen lant, maer des avonts vernamen nae onse meeninge 't lant van Goudtstaert¹⁴, de wint uijten N.Westen met tamelijcke coelte ende moij weer. Lieten de seijnbrieven met de sloep door den opperstuijman aen de *Reijger* ende *Hoope* brengen. Gisten dit etmael met een West-ten-Zuijen-cours geseijt te hebben 29 mijlen.

29 *do.*, de wint als voren, edoch op den middagh westelijck lopende met dijsigh ende mistigh weder, sulcx dat wij niet boven S.W. costen behouden ende dierhalven de France cust tusschen de Kiscas¹⁵ ende Eijsant^{16.()} seer nae gisten te comen, ende alsoo wij Eijsant met dese cours niet costen boven seijlen, resolveerden 't over d' andere bouch te leggen na de cust van Engelant, gelijk wij (5 glazen na den

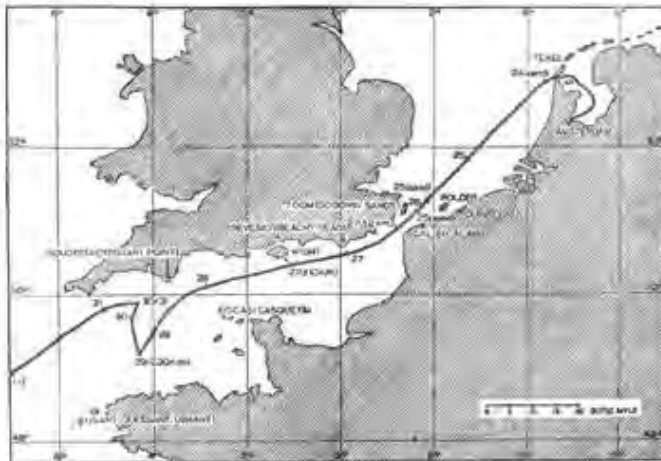
1. nie besonder nie, nie veel nie.
2. Calais.
3. het aangeroep.
4. skip wat op Pernambuco vaar.
5. *een glas verleden*, 'n halfuur gelede. (Die sandloperglas het in 'n halfuur leeggeloopt). 'n *Wacht* het 8 'glazen' of 4 uur geduur: die *hondenwacht* van 12 tot 4 uur in die nag, die *dagwacht* van 4 tot 8, die *voormiddagwacht* van 8 tot 12 uur in die voormiddag, die *na-* of *achtermiddagwacht* van 12 tot 4, die *platvoetwacht* van 4 tot 8 uur in die namiddag en die *eerste wacht* van 8 tot 12 uur in die nag.
6. d.w.s. om 10 uur in die aand.
7. *in lij*, onder die wind.
8. *boeier*, hoog 'opgeboeide', opgetuigde vaartuig.
9. skepe wat op Rouaan vaar; -*vaeders* vir -*vaeders*. Vgl. nog *thuysvaders* onder datum 30 Maart 1654 in brief van Van Riebeeck.
10. opperwal, d.w.s. beskutting.
11. van die Straat van Gibraltar, d.w.s. van die Middellandse See.
12. van 'Lixboa', d.w.s. Lissabon.
13. teenswoordige Beachy Head.
14. d.w.s. Start Point.
15. Les Casquettes, eilandjes in die kanaal by Alderney.
16. Frans *Ouessant*, Eng. *Ushant*.

BEGIN VAN DE REIS

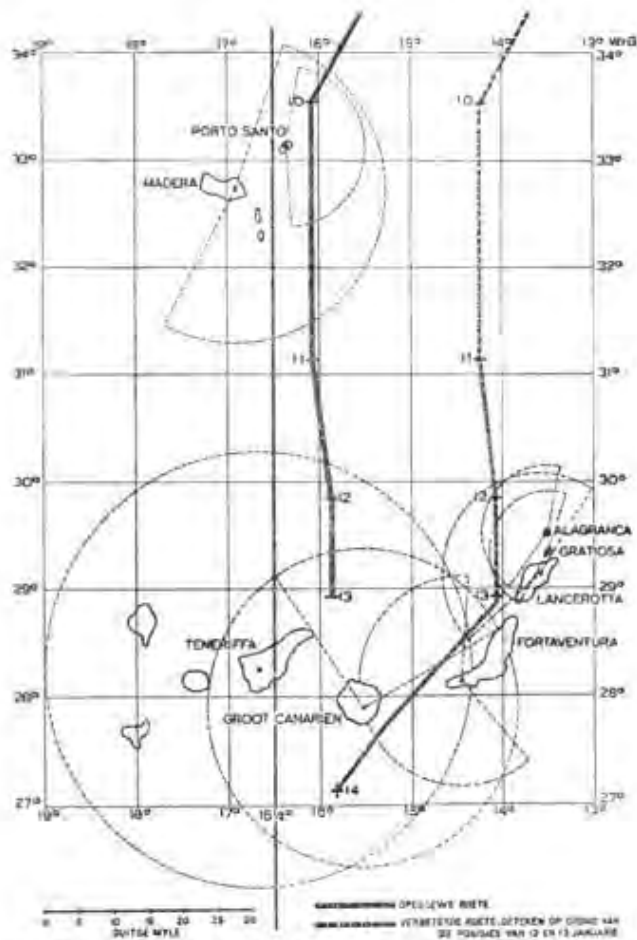

DE HOOFFDEN

NOORDSEE EN KANAAL

Posisies sonder nadere tydsbepaling het betrekking op 12 u. middag

ROETE TUSSEN DIE KANARIESE EILANDE DEUR

middagh sijnde) deden, de wint meest N.West, somtijts een streeck off 2 uijt- ende inschietende, soo dat wij omtrent N.N.West schuijns in d' Engelse wal over stuijboort stevende.

Dit etmael nae gissinge Z.W. ten westen 16 mijlen geseijlt.

30^{en} do., de wint noch al westelijck ende W.N.W. seer hard aencoelende, bevonden⁺ ons schip soo rancq¹ te wesen dat wij geen seijl costen voeren, derhalven groote swarigheijt door de ranckte scheen te duchten, waeromme d' opperhooffden ^{*28v} van den *Reijger* ende *Hope* aen boort ontbooden^(m), ende in derselver presentie onse scheepsofficieren, welcke altsamen verclaerden niet mogelijk was met soo een ranck schip hard weer aff te cunnen staen², ende dat men licht met een swaren worp van zee soude cunnen omgesmeten worden, weshalven eenparigh, hoewel ongaerne, nochtans nootswegen, resolveerden een haven aen de cust van Engelant te soecken ende aldaer soo veel steen tot ballast te halen als wij nodigh souden achten om 't schip behoorlijck te stijven; des onsen cours noorlijck ende N. ten oosten derwaerts over schickten, ende ijder weer nae boort voer. Maer savonts d' eerste wacht nauwelijcks uijt sijnde, cregen den wint N.N.oost, waeromme (d' Engelse wal niet cunnende beseijlen) met dien goeden wint uijtwaert aen 't Canael aff, west ende W. ten noorden, over lieten staen, op hope den Almogenden ons den goeden wint soude laten behouden tot wij buijten prijckel³ van vijanden waren, om alsdan wat geschut omlaegh te brengen tot stijvinge⁴.

Sondach, ultimo do., de wint noch al Noordelijck, doch wat nae 't oosten, vrij harder doorcoelende, den cours west ende W. ten Zuijen met frisse voortganh.

Savonts begond vrij harder aen te waijen, sodanigh dat de marsseijls in moesten, ende cregen omtrent 8 glasen in d' eerste wacht soodanigen worp van een zee, dat 't schip heel op een sijde gesmeten wiert, tot geen cleijne alteratie⁵ van alle die scheep⁺ waren, alsoo vermits de ranckheijt des schips groote vrese hadden van omvallen, daer ons den Almogende dese tijt⁶ noch voor bewaert heeft, maer leet ^{*29} grootelijcks sijn prijckel⁷ alsoo 't desen nacht al bleeff continueeren met harde kaecken⁸ ende buijen uijtten Noorden ende N.N.oosten, sulcx dat wij 't ter nauwer nooth met cleijne huijck ende schoversijls sonder bonnets⁹ costen gaende houden.

Eindnoten:

- (d) d.w.s. van die bewindhebbers (of direkteure) van die kamer Amsterdam.
- (e) Hierdie 'extract van resolutie' van 4 Desember 1651 is te vinde in C. 409: *Inkomende Brieven*, 1649-1660, p. 37. Kaapse Argief.
- (f) Die Kompanjie het hom dikwels bedien van 'gekommitteerde bewindhebbers', d.w.s. direkteure wat speciale opdrachte ontvang en gewoonlik twee-twee saam opgetree het, soos Rogh en De Lange hier gedaan het. Sien bv. Klerk de Reus: *Geschichtlicher Ueberblick* etc., pp. 34-37.
- (g) Hendrick Boom, wat as tuinier saam gegaan het, sou later aan die Kaap een van die eerste vryburgers - en ook een van die eerste burgerrade - word. Onder die veertien ondertekenaars
 1. onvas, topswaar.
 2. *aff te cunnen staen*, deurstaan, uithou.
 3. perikel, gevaar; baie gebruikelik in die *Daghregister*.
 4. vaster, minder 'rank' te maak.
 5. skrik.
 6. hierdie keer; vgl. Eng. *this time*.
 7. *leet grootelijcks sijn prijckel*, het groot gevaar geloop.
 8. rukwinde.
 9. byseile.

van die eerste vryburger-petisie (22 Desember 1658) staan sy naam tweede - hy het met 'n merk geteken, want hy was, soos verskeie ander vryburgers en trouens ook baie mense in Europa in hierdie tyd, nie skryfkundig nie. Vgl. *Dagverhaal*, 23 Desember 1658.

- (h) Die 'doos met pampieren' het, soos 'n mens sou verwag, verskeie dokumente bevat, o.a. 'n reglement teen die onwettige privaathandel, lys van gereedskappe en kaarte, instruksies vir beampptes, fakture van goedere en 'n instruksie in verband met die brandspuit. Maar daarin was ook voorwerpe van 'n ander aard, soos die sleutel van die medisynekis en 'n model van 'n roer, wat in tyd van nood vervaardig kon word. Godée Molsbergen: *Jan van Riebeeck*, p. 75, noot 1.
- (i) Vgl. noot e hierbo.
- (j) Hierdie 'originele missive ende ordre', waarvolgens neergelê is dat Van Riebeeck, indien hy te sterwe sou kom, as Kommandeur aan die Kaap deur David de Coninck opgevolg sou word, is te vinde in C. 409: *Inkomende Brieven*, 1649-1660, p. 25. Kaapse Argief. Vanweë die gevare aan die lang seereise verbonde, was dit die gebruik van die Kompanjie om op hierdie wyse vir suksessie van sy buitelandse gesagvoerders voorsiening te maak. Soms is vir 'n tweede, 'n derde en selfs 'n vierde opvolger gesorg. Sien bv. Van der Chijs: *Nederlandsch-Indisch Plakaatboek*, I, pp. 20-21 (Instruksie vir Pieter Both, 1609).
- (k) Die *Walvis* en die *Oliphant* was oorspronklik deel van Van Riebeeck se vloot. Hulle het egter tien dae ná hom Holland verlaat en, na 'n ramspoedige reis, sowat 'n maand ná hom in Tafelbaai aangekom. Sien *Dagverhaal*, 7 Mei 1652; Godée Molsbergen: *Jan van Riebeeck*, p. 75; en Leipoldt: *Jan van Riebeeck*, p. 98.
- (l) In hierdie verband deel P. Serton, professor in Geografie aan die Universiteit van Stellenbosch, my as volg mee: "n Reguit lyn van die Casquets na Ouessant, twee vooruitgeskewe eilandsposisies, vorm 'n soort veiligheidsgrens: solank die skipper daarbuite bly, is hy veilig; kom hy daarbinne, dan word dit twyfelagtig of hy by westelike wind daarin sal slaag om rondom Ouessant heen te kom. Sodra dus die wind meer westelik word, moet maatreëls getref word om hierdie gevaar te vermy'.
- (m) Oor die kwessie van die rankheid van die *Drommedaris* is dus 'n vergadering gehou van die Breëraad, d.i. die hoogste gesagvoerende liggaam van die vloot, wat bestaan het uit die Kommandeur (Van Riebeeck), as Voorsitter, en die vernaamste bevelhebbers van die *Reijger* en die *Goede Hoop*. Sien notule van dié vergadering, C. 1: *Resolutiën, Raad van Politie*, 1651-1663, p. 2. Kaapse Argief. Hierdie notule is deur Van Riebeeck eiehandig geskryf. Vgl. die handskrif daarvan met dié van twee ander stukke wat hy eiehandig opgestel het, t.w. a) 'n brief, d.d. 15 Maart 1660, aan die kamer Amsterdam oor sy eie, persoonlike sake ('n foto-grafiese reproduksie hiervan het ek uit die Algemeen Rijksarchief, Den Haag, vir die Kaapse Argief verkry); en b) 'n 'Secreet Zeijn', d.d. 28 Maart 1661, in verband met die aankoms van die Kompanjie se kosbare retoerskepe in Tafelbaai. C. 410: *Inkomende Brieven*, 1660-1668, p. 216. Kaapse Arg.

In't schip den *Drommedaris*

Adij, primo ditto. Nieuw Jaers-dagh, den wint noorden ende N.N.oost noch even hard, ongestuijmich ende buijachtigh met hagel, snee ende oock regen; lieten 't al met cleijne schoverseijls als boven W.S.West heen loopen, sulcx dat wij smiddags geen perfecte hoogte cunnende nemen, gisten te wesen op 49 gr. 2 min. Noorder-

breete, ende lenghte 9 gr. 37 min.¹, mitsgaders g'advanceert dit etmael 30 mijlen.

2en *do.*, fraij, bedaert weder, de wint noorlijck ende W.N.west, cours Z.W., somtijts stilte, doch meest redelijcke coelte; sulcx dat wij smiddaghs gisten te sijn op 47 gr. 37 min. ende g'advanceert dit etmael 30 mylen, lenghte 7 gr. 40 min.

Desen nacht hadden de wint somtijts wat variabel, maer tegen den

3en *do.*, op den dach (cours als voren sijnde) begond weder uijten noorden een fraije topseijlscoelte te waijen, maer moesten tot ons leetwesen, vermits de ranckte² des schips, de marsseijls innemen ende de schoverseijls strycken, tot ons groot verdriet, alsoo d' andere schepen hare marsseijls meest ten naesten bij in top voerden, ende tot groote vercorting² van de reijse nae³ ons wachten moesten, sijnde op 't hoogste beclaeghlijck dat de dienaers ofte sjouwers⁴ van d' E. Comp. in 't vaderlant soo weijnigh na de wel gevende⁵ ordre van d' E. Heeren

bewinthebberen passen op 't affladen ende stuwen⁶ van de scheepen, waerdoor Comps. goet ende sooveel sielen in prijckel worden gestelt, want soo haest comt qualijck een degelijcke wint in de seijlen, off 't schip valt soodanigh op sijde, dat het schijnt te willen omvallen, sulcx dat wij seer besorghlijck⁷ varen; ende ingevale ons Godt Almachtigh niet met soodanigen goeden wint in 't affloopen van 't Canael en hadde begenadicht, souden nootsaeckelijck een haven in Engelant moeten soecken hebben om ballast in te nemen, tot groot verachteringhe onser vojagie ende ondienst van d' Comp.

Op den middagh de wint wat sachter waijende, maeckten de marsseijls weder bij, ende cregen goede hoogte op 45 gr. 6 min., langhte 6.28. Waren dit etmael met een Z.W. ten Zuijen behouden cours⁸ g'advanceert 22 mylen.

Tegen den avont sagen een zeijl, dat ons inwachteden, maer ons verkent hebbende, stack het by de wint van ons aff, waeromme 'tselve gisten te wesen een Turck, Biscaijer⁹ off ander rover¹⁰.

4 *do.*, de wint westelijck ende wel soo Noorlijck, cours Z.W. ende Z.W. ten westen. Hadden smiddaghs hoogte op 43 gr. 40 min. ende met een Z.W. ½ westelijck behouden cours geseijlt 27 mijlen, gissende Cabo Finistre¹¹ op sij te hebben.

* 5en *do.*, smorgens den wint W.Z.W. hard aencoelende, waerdoor de marsseijls innemen ende schoverseijls strycken moesten, ende alsoo wij niet boven 14 à 15 mylen gisten buyten de wal te wesen, ende de wint meer ende meer bestont te scharpen¹⁰ ende vreesde hadden deselve dus hard ende scharp noch wel eenigen tijt mochte continueeren, daerdoor heel op de wal vervallen souden, vonden goet bijtijts over de ander boegh te wenden om weder terugge boven Finistre te geraecken ende aldaer rijmer sop¹¹ te vinden.

Opsomming:

- Skip loop gevaar om te kan omslaan
- Seerower gewaar
- Vordering van die reis
- Dood van timmerman
- Vertrek van die Brasilië en Guinea handelaars
- Kanarie Eilande
- Gesondheid van die bemanning
- Kaap Verdiese Eilande
- Stormagtige weer

1. d.w.s. met die midde van Tenerife, 16½° W. van Greenwich, as nulmeridiaan.

2. Skryffout vir *verachtering* (vertraging), soos 'n reël of tien verder.

3. op.

4. lasdraers, laaiers.

5. goed gegewe.

6. laai.

7. sorglik, benoud.

8. *behouden cours*, 'de door verschillende gestuurde koersen verkregen algemeene richting en afstand' (WNT).

9. skip uit die Golf van Biskaje.

10. *bestont te scharpen*, begin draai het in die rigting van 'n teenwind.

11. meer ope see.

Maer waren qualijck een uijr gewent, off Godt de Heere dede het harde weder affnemen ende verleende ons eenen goeden W.N.Westen-wint, waermede wij 't weder overleijden¹ ende Z.W. ten Westen aen gingen om met het bequame weder boven de Barlajes² te seijlen, maeckende ten dien eijnde de marsseijls wederom bij.

Dit etmael gisten te wesen op 42 gr. 26 min. ende met een S.S.oost behouden cours geseijlt te hebben 20 mijlen. Snachts liep den wint N.W. met topseijlscoelte.

6 *do.*, de wint weder W. ten Zuijen ende W.S.West met redelijcke topseijlscoelte.

7 *do.*, de wint W.N.W., buijachtigh; hadden hoogte op 39 gr. 20 min. ende geseijlt met een Z.W. ten Zuijen behouden cours na gissingh 26 mijlen, mitsgaders de Barlajes oost ende oost ten Noorden 35 à 36 mylen van ons.

Heden is overleden^(c) Tijmon Jansz. van Amsterdam, timmerman, van 't water³ dat int vaderlant al onder de leden heeft gehad, ende is des avonts nae scheepsgebruijck over boort geseth. Vorders weten, Gode loff, noch van sonderlingh geen sieckte⁴ onder 't volck.

Snachts de wint als voren maer wat harder, soo dat wij maer met schoverseijls⁺ costen seijlen.

*30v

8 *en do.*, wint als vooren, stijff doorcoelende, maeckten de marsseijls weder bij, doch met groote besorghtheyt. Smiddaghs hoogte bevonden 37 gr. 42 min., lanckte 2 gr. 5 min. ende geseijlt S.S.W. 28 mijlen.

Geraeckten heden boven Cabo Vincent^(d), en begond⁵ savonts vrij hard te waijen, dat de marsseijls in moesten, nemende in de nacht soodanigh toe, dat noch in d' eerste wacht de schoverseijls ende besaan gestreecken wiert.

9 *en do.*, van de hondewacht aff de wint N.West, frisse topseijlscoelte; smiddaghs bevonden hoogte 35 gr. 52 min., langhte 1 gr. 9 min., ende geseijlt Z.Z.W. behouden <cours>, nae gissingh 29 mijlen.

10 *en do.*, buijachtige westelycke wint; smiddaghs hoogte bevonden 33 gr. 30 min., lenghte o gr. 24 min., ende nae gissinge geseijlt S.W. ten Westen ende S.S.W. 36 mijlen; des wij gisten des avonts Madera^(e) op sij te hebben, maer sagen geen lant.

11 *en do.*, wint ende weer als vooren, bevonden hoogte 31 gr. 6 min., langhte ut supra⁶, ende geseijlt Zuijen 38 mylen.

Smiddaghs wilde den Guinees-vaerder (de *Lieffde*^(f) genaemt) van ons aff, als mede den Brasils-vaerder^(g), die sonder waerschouwen deurgingh, onaengesien⁷, omtrent de Hooffden noch wesende, onse convoij ende compagnie versocht ende vercregen heeft, onder belofften omme brieven over Brasil van ons mede te nemen ende te

1. van koers verander het.

2. *Berlingas*, eilandjes op die Portugese kus.

3. watersug.

4. *sonderlingh geen sieckte*, geen besondere siektegevalle nie.

5. Afgesien van die fonetiese verklaring van die slotdentaal na *n* (vgl. Afr. *oond*, *genant*, *begint*) kan daarop gelet word dat *begon* en *begos* so dikwels gevolg word deur *te* of *'t*, dat dit die spelling, en die uitspraak, van dié woorden kon beïnvloed het, ook wanneer daar geen *te* of *'t* op gevolg het nie.

6. soos bo. Dikwels afgekort: *ut s.*

7. hoewel, nieteenstaande. Word dikwels in hierdie betekenis gebruik.

doen bestellen aen onse Heeren Principalen, die wij nu eenlijck¹ claer maecken costen om met de Guijnees-vaerder te bestellen over Canarien, daer hij eerst aenlopen sall.

12 *do.*, den ganschen dagh meest stil wesende, quamen den coopman ende schipper van den Guinees-vaerder aen ons boort, welcke wij onse missive aen d' E. Heeren* Bewinthebberen ter Camere Amsterdam mede gaven, van inhoude wesende als bij. onse copie- ofte briefboeck can nagesien worden^(h). Smiddaghs bevonden hooghte 29 gr. 50 min., langhte 41 min., ende geseijlt Z. ten oosten 19 mijlen. *31

13 *do.*, wint westelijck, sagen de Canarise Eylanden, als te weten Lancerotta, Gratosia, Alagranca ende Fortaventura⁽ⁱ⁾, scheidende voorhaelde fluijten² de *Lieffde* hier van ons, met een eerschooth, daer hem van ons insgelijcks op g'antwoort wierd, menende denselven eerst Groot Canarien aen te loopen, als wanneer gelegentheijt soude soecken omme onse brieven van daer na 't vaderlant te bestellen.

Gisten heden te wesen op 28 gr. 56 min., lenghte ut supra ende geseijlt omtrent 14 mijlen.

Savonts liep de wint N. west, settende cours W.Z.W. ende W. ten Z. om Canarien ende Teneriffa^(j) te verkennen ende in 't gesichte te passeeren.

Snachts, d' eerste wacht uijt sijnde, vernamen Canarien, daer wij wat bijhielden tot de hondewacht stijff³ halff uijt was, als wanneer wij Z.W. ende Z.W. ten Z. 1½ mijl daervan aff langhs heen liepen.

Sondach, 14 *do.*, cregen de wint smorgens metten dagh Noordtoost, waarmede wij voomoemde Eijlant Canarien beoosten passeerden met een Z.W.-ten-Zuijen-cours omtrent 1½ mijl buijten de wal, insgelijcks Teneriffa, daer wij van verre de pieck^(k) op sagen, ende behielden, Gode loff, een fraije labbere⁴ N.oostelijcke wint, soodat wij hoopen die passaet⁵ gevat te hebben, ende bevonden hooghte 27 gr. 8 min., lenghte 40 min., geseijlt sijnde dit etmael omtrent 26 mijlen.

Sagen oock een vreemt onduijts⁶ seijl, meenende dat het een Turck was dat ons niet en dorste naderen, maer stack achter ons heen bij de wint, meest om de Noordtwest over.

* 15 *do.*, smorgens de wint oostelijck, cours Z.W. ten Z. Smiddaghs hooghte 25 gr. 48 min., middellanghte 359 gr. 26 min., ende g'advanceert 26 mylen. *31v

16 *do.*, slappe coelte, oostelijck. Smiddaghs hooghte 24 gr. 30 min., langhte 358 gr. 14 min., ende geseijlt Z.W. ten Zuijen 26 mijlen.

17 *do.*, wint slapjens uijtten N.Oosten, hooghte 23 gr. 54', langhte 357 gr. 48 min., ende geseijlt cours ut supra 11 mijlen.

18 *do.*, wint ende cours als vooren, redelijck doorcoelende, soodat wij smiddaghs bequaemen de hooghte van 22 gr. 20 min., lenghte 356.38', ende g'advanceert 29 mijlen.

1. alleen.

2. *voorhaelde fluijten*, reeds genoemde fluitskip.

3. ruim, goed; dikwels gebruik.

4. sagte, ligte; kom dikwels voor.

5. vaste, gunstige wind vir die oortog.

6. nie Hollands nie, vreemd.

19 *do.*, Noortoostelycke topseijlscoelte, cours als boven. Smiddaghs becomen 20 gr. 30 min., ende geseijlt 33 mijlen.

20 *do.*, wint ende cours als voren. Smiddaghs ons bevindende op 18 gr. 34' noorderbreete, ende 353.57' lenghte, sulcx dat wij, dese voortgangh behoudende, met Godt de voorste¹, hoopen morgen de Soute off Eijlanden van Cabo Verde⁽ⁿ⁾ te beseijlen, heeft ons goet gedacht d' opperhooffden van de fluijt den *Reijger* ende 't jacht de *Hope* aen boort te ontbieden, omme te vernemen hoe 't met haer volck stont, off misschien ijmandt met sieckte belast wesende, daeromme nodigh ware eenige van dese Eijlanden, eer wij se passeren, om verversinge aen te doen. Deselve dan op ons gedane seijn aen boort gecomen wesende ende vernomen hebbende dat alle de scheepen, Gode loff, van geen sieck volck en wisten, altoos² soo weynigh dat geen nooth vereijtschte daeromme in 't aendoen van de Eijlanden onse reijse te retarderen, is eenparigh goetgevonden deselve verbij te loopen ende met alle mogelijke vlijt onse reijse met Godes hulpe te vervorderen omme tijdelijck³ aen* Cabo de boä Esperance te comen, daertoe ons den Almogenden sijn Heijlige⁺³² geleijde wil toevoegen. Amen^(m).

Dit etmael g'advanceert omtrent 35 mijlen.

Sondagh, den 21 do., cours ende wint als boven. Smiddaghs 16 gr. 56 min., langte 352 gr. 32' ende geseijlt 32 mijlen. Sagen een van de Soute Eijlanden genaemt Ilha de Zal⁽ⁿ⁾ omtrent 4 mijlen van ons.

Tegen den avont stelden onsen cours Z.Z.oost om d' andere Eijlanden mede te verkennen.

22 *do.*, wint ut supra, sagen Ilha de Mayo⁴ 3 mijl in 't Zuijen van ons, dat wij desen dach passeerden, ende onsen cours Z. ten Oosten aenstelden, smiddags 15 gr. 16 min., langhte 353.14' ende geseijlt Z. ten Oosten, behouden <cours> 26 mijlen.

23 *do.*, fraije coelte als vooren, smiddaghs op 13 gr. 15 min., lenghte 353.26', ende Z. ten Oosten, geseijlt 30 mijlen.

24 *do.*, wint N.N.Oost, fraij doorcoelende, cours ut supra. Smiddaghs de breete van 11 gr. 44', lenghte 353.45' ende geseijlt 24 mijlen.

25 *do.*, oostelijcke wint ende cours als vooren, hoogte 10 gr. 10 min., L. 354 gr. 4 min. ende g'advanceert 24 mijlen.

26 *do.*, wint O.N.Oost, cours als boven, smiddaghs 7 gr. 53 min. noorderbreete, L. 354.32' ende dit etmael gevordert 35 mylen.

Savonts begond wat te donderen ende weerlichten.

27 *do.*, de wint slapiens uijten N.Oosten, cours ut supra; de deijningen begonnen uijten Z.Oosten te schieten. Smiddaghs gisten te wesen op 6 gr. 15 min., langte

1. *met Godt de voorste*, met die leiding, hulp, van God; stereotiepe uitdrukking wat Van Riebeeck graag gebruik.
2. ten minste, altans. In dié sin kom dit baie voor.
3. tydig, betyds.
4. Een van die Kaap Verdiese Eilande.

* 354 gr. 52 min. ende geseijlt 25 mijlen. Savonts donder ende weerlicht, snachts harde buien ende Zuijt-Oostelijcke winden met regen. Item *32v

Sondag, 28 do., oostelijcke wint, smiddaghs gissende te wesen op 5 gr. 23 min., langhte ut supra, ende geseijlt omtrent 13 mijlen. Tegen den avont cregen de wint Noordelijck, redelijck doorcoelende, cours S.S.Oost stellende.

29 *do.*, smorgens de wint Noorlijck als vooren, cours S.S.Oost, gisten smiddaghs te wesen op 3 gr. 58', L. 355 gr. 27', ende geseijlt 23 mijlen.

Snachts travadigh¹ weder met donder, blixem ende variable winden, die somtijts wat hard vielen.

30 *do.*, smorgens Noorlijcke wint, labbercoelte, cours ut supra. Smiddaghs bevonden hooghte 3 gr. 42 min. Noorderbreete, L.355.40' ende geseijlt 9 mijlen.

Ultimo do., stil ende variabel weder, vermenght met travaetbuijtjens², gegiste N.breete 2 gr. 58', L. 355.58', geseijlt Z.Z.O. 12 mijlen.

Eindnoten:

- (a) Turkse en ander seerowers was in die Baai van Biskaje in hierdie tyd geen uitsondering nie. Godée Molsbergen: *Jan van Riebeeck*, p. 79.
- (b) Kaap Finisterre op die noordwestelike kus van Spanje.
- (c) Dit was dus die eerste sterfgeval wat in die loop van die reis op die *Drommedaris* voorgekom het.
- (d) Kaap St. Vincent, die suidwestelike punt van Portugal.
- (e) Met die Portugese eiland Madeira aan hulle linkerkant het hulle dus nou teenoor die noordweskus van Afrika gevaar.
- (f) Van die *Lieffde*, 'n vaartuig wat op pad was na die Guinea-kus, het ons nog nie voorheen gehoor nie, maar uit die reëls wat volg, blyk dat hy 'omtrent de Hooffden' (d.i. ongeveer in die Straat van Dover) by Van Riebeeck se vloot aangesluit het.
- (g) d.i. die 'Farnambocqs-vaerder', waarvan onder datum 26 Desember 1651 sprake was.
- (h) Hierdie brief is onderteken deur Van Riebeeck en David de Coninck. Hulle maak melding van 'de ranckte onses schips', van die dood van Tijmon Jansz. en van 'n tekort aan 'smits coolen'; maar tewens van goeie vordering op hulle reis en van die feit dat hulle 'Godeloff noch redelijck volcq' op die skepe het. Sien C. 493: *Uitgaande Brieven*, 1652-1661, pp. 1-2. Kaapse Arg.
- (i) Almal bekende eilande van die Kanariese Argipel.
- (j) Gran Canaria en Tenerife, die bekendste van die Kanarie-Eilande.
- (k) Pico de Teyde, die bekende bergspits op Tenerife, omtrent 12,220 voet hoog.
- (l) Die Kaap Verdiese Eilande is vroeër ook die Souteilande genoem, omdat daar heelwat sout te vinde was.
- (m) Ook oor die gesondheidstoestand van die volk op die skepe is daar dus 'n vergadering van die Breëraad gehou. Sien notule C. 1: *Resolutiën, Raad van Politie*, 1651-1663, pp. 3-4. K.A. Hierdie notule - net soos dié van die eerste vergadering, 30 Desember 1651 - is in Van Riebeeck se eie handskrif.
- (n) Sal, 'n onbelangrike eiland van die Kaap Verdiese groep.

Volgende uitgawe...

Februarie en Maart 1652

Hoogtepunte om na uit te sien:

- Stadige vordering
- Vrees vir Prins Rupert
- Dood van Hoofman Surgeon se kind
- Skipper Turver besoek die *Drommedaris*
- Kanon onder dek geneem
- Redelike vordering
- Waterrantsoen verminder
- Bepaling van roete

Ten slotte...

Jy het hierdie nuusbrieff ontvang omdat jy in die persoonlike, besigheids- of skool netwerk van Rian Maartens is, jy geïdentifiseer is as iemand wat potensieel geïnteresseerd is in die oorspronklike Europese nedersetting in Kaapstad, Suid-Afrika, jy is deur 'n vriend verwys of jy het by navraag aangedui dat jy hierdie nuusbrieff wil ontvang. Wees gerus, jou informasie sal nooit met ander gedeel word nie!

Bron: Dagregister, Deel 1 (1651-1655)

Geredigeer deur D.B. Bosman en H.B. Thom (Geskiedenis Professor, Universiteit van Stellenbosch)

Jan van Riebeeck, *Dagregister, Deel 1, 1651-1655* (eds. D.B. Bosman en H.B. Thom)

Uitgewers: A.A. Balkema, Kaapstad, 1952

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/rieb001dagh01_01/colofon.php

© 2010 dbnl / erven D.B. Bosman / erven H.B. Thom

Portret Bron: Rijksmuseum, Amsterdam

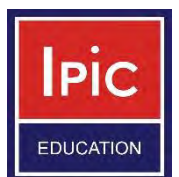
[Click here](#) to rather receive the English version of this newsletter.

Indien jy nie kan wag vir die maandelikse uitgawes nie en eerder al 3 volumes nou dadelik wil lees, kan jy die volgende skakels gebruik om die boeke aan te koop:

- www.amazon.com
- www.loot.co.za
- www.exclusivebooks.co.za

VRYWARING:

IpPic Education maak geen verteenwoordiging en gee geen waarborg ten opsigte van die akkuraatheid van die inligting in hierdie dokument nie en aanvaar geen aanspreeklikeheid vir enige foute, drukfoute of weglating hierin (hetsy nalatig of andersins). IpPic Education sal nie aanspreeklik gehou word vir enige verlies of skade hoegenaamd wat ontstaan as gevolg van enige persoon wat optree of weerhou daarvan om op te tree in terme van enige inligting vervat hierin. Alhoewel elke poging aangewend is om te verseker dat die hiperskakels wat hierin verskaf word, lewendig is ten tye van verspreiding, kan ons nie waarborg dat hulle sal werk nie as gevolg van menslike foute aan ons kant en veranderinge deur die gasheerwebwerf waarheen die skakels gemaak word.

Redaktrise: Marissa Knibbs
Tel: 021 975 2617
E-mail: marissa@ipicgroup.com